

ศิลปะที่ได้รับอิทธิพลจากอิสลาม

อัมพร ศิลปเมธากุล¹

ในประวัติศาสตร์ศิลปะตะวันตกกลาง รูปแบบศิลปะที่รู้จักกันดีคือศิลปะแบบอาหรับ อันเป็นเครื่องสะท้อนประเพณีวัฒนธรรมและศาสนา อันเก่าแก่ เนื่องจากชาวอาหรับสืบทอดวัฒนธรรมมาจากชนชาติอียิปต์ อิสราเอล โฟนีเซีย เมโสโปเตเมีย และเปอร์เซีย

ความเป็นมาของศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลาม หมายถึง การเชื่อฟังหรือ สันติสุขในการยอมรับหรือทำต่อพระอัลเลาะห์ ผู้ที่ นับถือศาสนาอิสลามเรียกว่า ชาวมุสลิม แปลว่า ผู้ที่มีความเชื่อฟัง ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในทวีปเอเชียตะวันตกกลาง เอเชีย กลาง แอฟริกาเหนือ และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ ไทย และทางทิศ ตะวันตกของประเทศจีน

ชาวมุสลิมมีความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าร่วมกับชาวยิว และชาวคริสต์ในครั้งเริ่มแรก แต่มี เหตุการณ์ที่สำคัญคือการปรากฏตัวของพระเจ้าต่อ มุฮัมหมัดก่อนคริสตกาล จนทำให้มุฮัมหมัดได้ กลายเป็นศาสดาแห่งศาสนาอิสลาม และการปฏิบัติ ในการเคารพนับถือศาสนาจึงมีความแตกต่าง ออกไปจากศาสนาอื่นๆ

มุฮัมหมัดเกิดที่เมืองเมกกะในปีคริสตศักราช 570 ที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย เป็นเด็กกำพร้าและได้ รับการเลี้ยงดูจากลุงที่มีอาชีพค้าขาย มุฮัมหมัด

เติบโตเป็นพ่อค้าที่มีความซื่อสัตย์ มีคนเคารพ นับถือในชุมชน ต่อมาเมื่อมุฮัมหมัดอายุได้ 40 ปี ได้ ไปพำนักที่ถ้ำแห่งหนึ่งในภูเขาหิรอ โกล์เมืองเมกกะ เพื่อแสวงหาความสงบเงียบ ที่นี้เองเขาได้รับการ แต่งตั้งให้เป็นพระศาสดา พระเจ้าได้สื่อสารกับเขา ผ่านทูตสวรรค์ชื่อยีริลหรือกาเบรียล และได้รับคำสั่ง ให้เป็นผู้ประกาศศาสนา

มุฮัมหมัดได้เริ่มประกาศศาสนาที่เมืองเมกกะ โดยมีสาระคือ “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระ อัลเลาะห์” ผู้คนส่วนหนึ่งก็เริ่มสนใจในขณะ เดียวกันได้มีกระแสต่อต้านการนับถือศาสนาอิสลาม เมื่อปีคริสตศักราช 622 มุฮัมหมัดได้อพยพผู้คนไป ยังเมืองเมดินา หรือเมืองแห่งศาสดา และในปี คริสตศักราช 632 มุฮัมหมัดได้ถึงแก่กรรม

สัญลักษณ์ของศาสนาอิสลาม

1. คัมภีร์อัลกุรอาน เป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ ของชาวมุสลิม เป็นคัมภีร์ที่ถ่ายทอดจากคำพูดปาก ต่อปากเรื่อยมาและได้มีการบันทึกไว้หลังจากการ เสียชีวิตของมุฮัมหมัด เป็นเรื่องที่สำคัญที่ชาวมุสลิม ต้องชำระร่างกายให้สะอาดก่อนการอ่านพระคัมภีร์ ตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลาม

2. ในคัมภีร์ได้ห้ามการสร้างรูปเคารพของ ผู้นำทางศาสนา หรือศาสดาอื่นๆ ที่เป็นเช่นนี้เพราะ ศาสนาอิสลามได้ห้ามการบูชารูปเคารพใด ๆ ด้วย เหตุนี้ชาวมุสลิมจึงเน้นการสร้างสรรคศิลปะที่เป็นรูป ทรงเรขาคณิต รวมทั้งการประดิษฐ์อักษร ศิลปะ

¹ อาจารย์ ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

การเขียนถือเป็นสิ่งสำคัญต่อคัมภีร์อัลกุรอาน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ปรากฏมีข้อห้ามเกี่ยวกับการวาดรูปคนหรือสัตว์อื่นๆ ที่ไม่ใช่พระเจ้าแต่อย่างใด

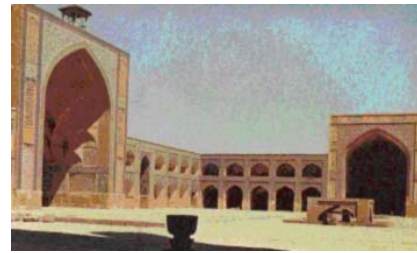
ศิลปะที่ได้รับอิทธิพลจากอิสลาม

ศิลปะอิสลามมีให้เห็นทั่วไป ส่วนใหญ่ที่มีความน่าสนใจและสวยงามวิจิตรพิสดาร คือ ศิลปะแบบเปอร์เซีย และศิลปะแบบอาหรับิก

ในอดีตเปอร์เซียอยู่ในการยึดครองของมุฮัมมัด (Mohammed) ในปีคริสตศักราช 632 งานศิลปะเปอร์เซียส่วนใหญ่ใช้ในการตกแต่ง และผสมผสานให้เกิดความงามด้วยรูปทรงและสีเส้นรูปทรงของต้นไม้ดอกไม้จะใช้กันมาก เช่น ดอกทิวลิป ดอกกุหลาบ ดอกไอริส ต้นปาล์ม การออกแบบของศิลปะเปอร์เซียมีอิทธิพลมากในยุโรปช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 และ 17

ในอดีตชาวอาหรับสร้างงานศิลปะที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง งานออกแบบจะเน้นความสง่างาม ในคัมภีร์อัลกุรอาน จะห้ามการสร้างรูปมนุษย์และรูปสัตว์ งานการตกแต่งจึงเน้นพวกลายเครือเถา มีการนำตัวอักษรโคลานมาประยุกต์ตกแต่งให้เกิดความสวยงาม และเป็นส่วนหนึ่งของลวดลาย การออกแบบจึงมักมีลักษณะสมดุลและจัดวางเป็นรูปทรงเรขาคณิต

การออกแบบของมอริส (Moorish) มีการพัฒนาในประเทศสเปน มีลักษณะคล้ายกับศิลปะอาหรับแต่มีความซับซ้อนมากกว่า มีการใช้ลวดลายดอกไม้อย่างวิจิตรพิสดาร นิยมใช้สีฉ่ำปฐุม เช่น สีน้ำเงิน สีแดง สีทอง และใช้สีฉ่ำชุติยคือ สีเขียว สีม่วง และสีส้มในงานส่วนที่เป็นจุดรอง

ภาพที่ 1 บางส่วนของมัสยิด อิ เจมี (Masjid -I-Jami) สมัยอิสฟาฮาน ปีคริสตศักราช 1088 ประตูทางเข้าทำเป็นรูปทรงโค้ง (vaults) (ภาพจากหนังสือ Islamic Art หน้า 59)

ภาพที่ 2 รายละเอียดด้านในของมัสยิด สุลต่าน สุลไลมาน (Sultan Suleyman) ที่อิสตันบูล สร้างในปีคริสตศักราช 1566 สร้างให้ราชินี โพรซีเลนา (Proxelana) (ภาพจากหนังสือ Islamic Art หน้า 179)

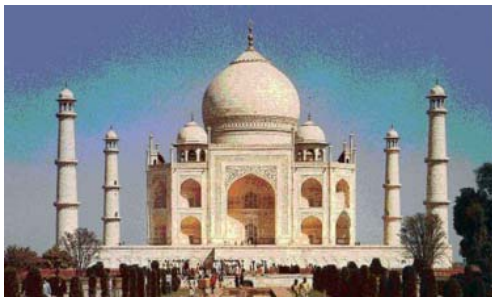

ภาพที่ 3 มัสยิด อิ ชา (Masjid I Shaw) ที่เมืองอิสฟา ประเทศอิหร่าน มีลักษณะเป็นรูปโดมหรือคูโพร่า (Cupoltra) ตกแต่งด้วยลวดลายเถาวัลย์และตัวหนังสืออาหรับบนกระเบื้องดินเผา (ภาพจากหนังสือ Encyclopedia of Art เล่ม 1 หน้า 214)

ภาพที่ 4 ที่บูชาหรือศาลสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ของ ชา อัมหมัด ยาซาวี (Shaykh Ahmad Yasavi) ที่ประเทศตุรกีสถาน (ภาพจากวารสาร Asian Art /Spring 1989 หน้า 41)

สถาปัตยกรรมอิสลามที่มีความสวยงามจนได้เป็นหนึ่งในสิ่งมหัศจรรย์ของโลกคือ ทัชมาฮาล (Taj Mahal) เป็นมัสยิดหรือมอส (mausoleum) ที่สร้างเพื่อเป็นบ้านสำหรับมเหสีของจักรพรรดิ ชา จาฮาน (Shah Jahan) สร้างอยู่ใกล้เมืองอักกรา (Agra) เมื่อประมาณคริสต์ศักราช 1630 ซึ่งเป็นปีที่ราชินีมัมตัสมาฮาล (Mumtaz Mahal) เสียชีวิต โดยใช้เวลาก่อสร้าง 11 ปี จึงแล้วเสร็จ จากนั้นจึงสร้างในส่วนนี้เป็นองค์ประกอบอีก 11 ปี ทัชมาฮาลจึงแล้วเสร็จสมบูรณ์ มีสัดส่วนที่ลงตัวสวยงาม ตกแต่งด้วยสีขาวนวลของหินอ่อน มัสยิดใช้เป็นที่ฝังศพของราชินี

ภาพที่ 5 ทัชมาฮาล ในประเทศอินเดีย

ในด้านตัวอักษรถือว่ามีความสำคัญมากในศิลปวัฒนธรรมอิสลาม ศิลปินจะให้ความใส่ใจและให้ความเคารพ อันเป็นเอกลักษณ์สำคัญคือความสวยงามอ่อนช้อยของลายเส้นตัวอักษรอารบิก

ภาพที่ 6 คำสอนที่พระเจ้าประทานให้มูฮัมหมัดถูกบันทึกไว้ในหนังสือโคลาน ซึ่งเป็นหนังสือศักดิ์สิทธิ์ ที่มีขนาดใหญ่ และไม่สามารถยกอ่านได้ง่าย ๆ ช่างไม่จึงต้องสร้างที่ตั้งโดยเฉพาะ

ภาพที่ 7 ตัวอย่างหนังสือที่มีการออกแบบตัวหนังสืออารบิกอย่างสวยงาม พบที่ประเทศอิหร่าน (ภาพจากวารสาร Asian Art/Fall 1988 หน้า 52)

ผลงานจิตรกรรมมักปรากฏให้เห็นอยู่สองลักษณะ คือจิตรกรรมประดับสถาปัตยกรรม โดยเฉพาะการใช้เทคนิคโมเซอิกหรือการปะติดด้วยเครื่องปั้นดินเผาสี มักเป็นจิตรกรรมขนาดใหญ่ และเป็นงานที่เกี่ยวกับลวดลายเรขาคณิต ลักษณะที่สองเป็นงานจิตรกรรมขนาดเล็ก เช่น ในหนังสือ ในเมนูสคริป เป็นต้น จะเป็นการสร้างภาพระบายสีบอกเรื่องราวหลากหลาย เช่น เกี่ยวกับกิจกรรมของมูฮัมหมัด เรื่องราวของพระราชา เรื่องราวเกี่ยวกับเทพเจ้า เรื่องราวเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมุสลิม ซึ่งจะมีทั้งภาพคนและสัตว์ ดังในตัวอย่าง

ภาพที่ 8 ภาพประกอบจาก al-Biruni's "Chronology of Ancient Peoples" หรือจากหนังสือที่บอกเล่าเรื่องราวของคนในอดีต ในภาพเป็นผู้หญิงและผู้ชายคู่แรกของโลกอาศัยอยู่ในสวนสวรรค์ของพระเจ้า (ภาพจากหนังสือ Islamic Art หน้า 116)

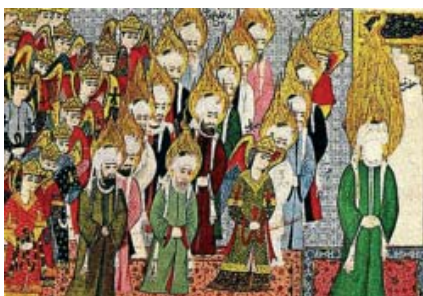

ภาพที่ 11 ภาพประกอบบอกเล่าเรื่องราวชีวิตครอบครัวของชาวมุสลิม

ภาพที่ 9 ภาพจากเรื่องราวของ ฮารี (the Assemblies of Hariri) และกลุ่มของชายแก่ ในคริสต์ศตวรรษที่ 13 (ภาพจากหนังสือ Islamic Art หน้า 108)

ในการแต่งงานของผู้ชายมุสลิมเป็นทั้งประเพณีและเป็นหน้าที่ ผู้ชายจะมีภรรยาคนแรกเมื่ออายุประมาณ 20 ปี และยังได้รับอนุญาตให้มีภรรยาเพิ่มได้อีก 3 คน เมื่อเขามีความสามารถในการเลี้ยงดูภรรยาแต่ละคนได้ตามที่ภรรยาต้องการ เช่น มีที่ทำอาหาร มีที่นอน มีคนรับใช้ เป็นต้น ในการแต่งงานจะเป็นเรื่องของพ่อและแม่เป็นผู้คัดเลือกคู่ครองให้ โดยฝ่ายชายจะเสียดำเจ้าสาวให้ฝ่ายหญิง และทรัพย์สินนั้นจะเป็นของภรรยาแม้จะมีการหย่าร้าง ในภาพ เป็นเรื่องของชาวมุสลิมไปขออนุญาตจากผู้มีอำนาจในการหย่าขาดกับภรรยา (ภาพและเรื่องราวจากหนังสือ Early Islam หน้า 93)

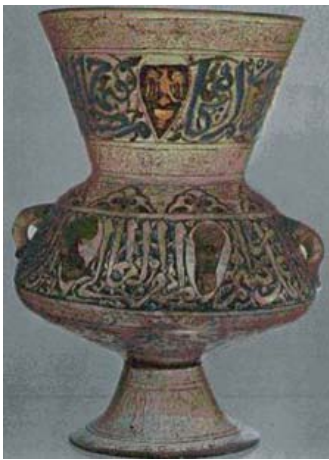

ภาพที่ 10 ภาพจิตรกรรม แสดงเหตุการณ์ขณะมุฮัมมัด และเหล่าผู้ติดตามกำลังเดินทางไปทำพิธีกรรมที่มัสยิด ขณะที่อยู่บนสวรรค์ มุฮัมมัดได้พบกับโมเสส และจิชัส (Jesus) (ภาพจากหนังสือ Early Islam หน้า 25)

ส่วนงานหัตถกรรมแบบอิสลามนิยมสร้างสิ่งของเครื่องใช้ จำพวก ตะเกียง แก้ว ถ้วย ชาม และภาชนะที่ใช้ในบ้าน มีลวดลายเครือเถา และตัวหนังสืออารบิกตกแต่งอย่างสวยงาม ดังตัวอย่าง

ภาพที่ 12 ตะเกียงที่ใช้ในมัสยิด ตกแต่งด้วยตัวหนังสือและดอกไม้ขนาดเล็ก ในคำศัพท์แปลเป็น “อำนาจแห่งพระเจ้า เป็นเจ้า องค์เดียว (กล่าว 3 ครั้ง) ไม่มีองค์อื่นใดนอกจาก อาลี (Ali)” (ภาพหนังสือ *Islamic Pottery: A Brief History* หน้า 41)

ภาพที่ 13 ตะเกียงแก้วในมัสยิดที่ซีเรียสมัยแมมลุก (Mamluck period)

ศิลปะอิสลามในประเทศไทย

ศิลปะในรูปแบบของชาวไทยมุสลิมมีปรากฏให้เห็นหลากหลายในประเทศไทยทางตอนล่าง โดยเฉพาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ยะลา นราธิวาส และปัตตานี ที่มีความโดดเด่นมากที่สุดคือการสร้างมัสยิดเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก

ภาพที่ 14 มัสยิดกรือเซะ

มัสยิดกรือเซะ ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านกรือเซะ ตำบลตันหยงลูโละ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี ห่างจากตัวเมืองประมาณ 7 กิโลเมตร มีชื่อเรียกอีกชื่อว่า มัสยิดปิตุกรือบัน ลักษณะการออกแบบเป็นแบบศิลปะโกธิคผสมผสานกับศิลปะอิสลามจากประเทศในตะวันออกกลาง มีเรื่องราวการก่อสร้างที่ไปเกี่ยวข้องกับตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวซึ่งมีที่มาว่า ลิ้มโตะเคียมพี่ชายของลิ้มกอเหนี่ยว ได้เดินทางมาค้าขายที่เมืองปัตตานี ซึ่งขณะนั้นชาวเมืองนับถือศาสนาอิสลาม ลิ้มโตะเคียมได้แต่งงานกับบุตรสาวเจ้าเมืองและได้สนับสนุนการสร้างมัสยิดแห่งนี้ และไม่ยอมกลับประเทศจีน ทำให้ลิ้มกอเหนี่ยวเสียใจมากและเสียชีวิตในบริเวณใกล้กับที่สร้างมัสยิดกรือเซะแห่งนี้

ภาพที่ 15 มัสยิดกลาง จังหวัดปัตตานี

มัสยิดกลาง ตั้งอยู่ถนนยะรัง ตำบลอาเนาะรู อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี มีประวัติการสร้างที่น่าสนใจคือ มัสยิดแห่งนี้สร้างเมื่อปีพุทธศักราช 2497

และใช้เวลาก่อสร้างจนเสร็จสิ้นในเวลา 9 ปี ในสมัย
จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ลักษณะการออกแบบมีการ
จัดรูปทรงคล้ายมัสยิดทัชมาฮาลในประเทศอินเดีย
ตรงกลางเป็นอาคารโถงขนาดใหญ่มีโดมขนาดเล็ก 4
ด้าน และโดมขนาดใหญ่อยู่ตรงกลาง มีหอคอย

ประกอบทั้ง 4 ด้านของอาคาร มัสยิดกลางเป็น
สถานที่ประกอบศาสนกิจของชาวไทยมุสลิมในปัตตานี
และจากที่อื่นๆ และยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ
ของจังหวัดปัตตานีอีกด้วย

หนังสืออ้างอิง

David Talbot Rice. (1965). **Islamic Art**. New York: Frederick A. Preager.

Desmond Sterwart. (1976). **Early Islam**. New York: Time Incorporated.

Encyclopedia of Art. Vol.2 No.1 MCMLXVIII. New York: Greyston Press.

Marlyn Jenking.(1983). **Metropolitan Museum of Art Bulletin/Spring**. “Islamic Pottery:
A Brief History.” New York: The Metropolitan Museum of Art.

M.Sackler Galler and Smithsonian Institution. (1988). **Asian Art/Fall**. Oxford University Press.

M.Sackler Galler and Smithsonian Institution. (1989). **Asian Art/Spring**. Oxford University
Press.

